

A KOLOZSVÁRI EGYETEMI KÖNYVTÁR

Erdély fővárosában végigsétáló idegen, a patinás, címerekkel ékeskedő, főúri paloták megtekintése után talán csodálkozva áll meg a Szent György-téren díszelgő egyetemi könyvtár hatalmas épülete előtt.

Az idegen azonban jólesően veszi tudomásul, hogy a szerencsés elgondolással felépített könyvtár egy cseppet sem képez kirívó ellentétet a régi idők hagyományait híven őrző — Mátyás király szelleméről regélő — ódon város falai között.

Nem hiába őrzi a sárkányölő Szent György lovag szobra ezt az épületet, a dárdájával átdöfött szörnyetegen diadalmaskodó vitéz látásából naponta hitet és erőt merítettek azok a névtelen hősök, akik szívós és néma harcban állottak őrt a kultúra, a nemzeti kincsek, és az ősi hagyományok megmentéséért.

Hogy milyen felbecsülhetetlen szolgálatot tettek a nemzetnek ezek a névtelen hősök, arról csak az szerezhet fogalmat magának, aki bejárja a termek, dolgozószobák végtelen sorát, bepillanthat a rejtett ajtók mögé, ahol ezer veszély árán, de híven megőrizték azokat a nemzeti kincseket, amelyek legékesszólóbb bizonyítékai a magyarság évezredes jogainak.

A magyar kormány áldozatkészségéből 1909-ben készült el a Szent György-téri palota, amelynek felépítésénél — GYALUI FARKAS ajánlatára dr. ERDÉLYI PÁL igazgató múlhatatlan értékű akaraterejével — a bázeli egyetemi könyvtár típusát (fajképét) valószínűsítették meg. Felszerelése, berendezése ma egész Magyarországon egyedülálló.

A főépülethez egy amerikai rendszerű, tűzbiztos, vasbeton épület csatlakozik, melynek hat emeletét üvegburkolatú padlózat választja el egymástól. Ez a tulajdonképeni könyvraktár, ahonnan lifteken szállítják a megrendelt anyagot a megfelelő terembe.

A nagy olvasóteremmel és a tisztviselők dolgozóhelyiségeivel folyosó köti össze ezt az épületrészt. A termekben külön íróasztalok, zajtfogó linoleumburkolat biztosítja a kényelmet, a csendet a könyvben búvárkodónak. Az egész épületben hat olvasó- és dolgozótermet találunk. Az első emelet jobbszárnyán a Kézirat-tár és a Folyóírat-tár van elhelyezve külön olvasóteremmel.

Ugyanitt a balszárnyon a Régi Magyar Könyvtár és a Díszművek terme, végül a Térképtár van.

A főhomlokzati részen találjuk a vetítettképes előadásokra berendezett díszes előadási termet.

Az egész második emeletet a családi levéltárak és az Erdélyi Múzeum levéltára foglalja le. Az alagsorban hadirokkantak és özvegyek teljesítenek szolgálatot a népkönyvtár olvasói számára.

A Ferenc József-tudományegyetem alapításakor bérbevett Erdélyi Múzeum gyűjteményével és könyvtárával az intézet nemcsak tudományos és nemzeti hivatásának felel meg, hanem hatalmas, hatszázezer kötetnyi anyagával magához öleli a közművelődés úgyszólván minden ágát is.

Ezt a sokoldalúságát lehetetlen volna megfelelő személyzet nélkül ellátni. A 25 tudományos tisztviselőn kívül 17 segéd-tisztviselője van, azonkívül 25 altiszt és szolga áll az intézet rendelkezésére.

Dr. Barbul Jenő könyvtárigazgató a Biblioteca Universtätii Regele Ferdinand I. din Cluj, Cluj, 1935. című művének 47. oldalán közli:

Az Egyetemi Könyvtár anyag-gyarapodása.

Év	Nyomtatvány	Ósnyomtatvány		Folyóírat	Újság	Doktori értekezések	Egyetemi értesítők	Iskolai értesítők	Köt. és füzet összesen	Vegyes nyomtatványok	
	k ö t.	Régi magyar könyvek	Régi román könyvek								fűz.
1919-i állapot	129.508	19	88	—	29.549	548	8.686	10.537	12.965	191.900	593
15 évi gyarapodás . . .	148.214	5	—	606	29.078	10.566	31.924	2.098	6.713	229.204	39.711
1934. XII. 31-i állapot	277.722	24	88	606	58.627	11.114	40.610	12.635	19.678	421.104	40.304

A Múzeumi Könyvtár anyag-gyarapodása.

Év	Nyomtatvány	Őnyomtatvány	Régi magyar könyvek	Folyóirat	Újság	Köt. és fűzet összesen	Vegyes nyomtatványok
	k ö t.		fűz.	k ö t.			
1919-i állapot	151.715	86	1.972	13.220	9.786	176.779	116.585
15 évi gyarapodás	3.939	—	11	635	29	4.614	5.384
1934. XII. 31-i állapot	155.654	86	1.983	13.855	9.815	181.393	121.969

BARBUL könyvében 1934 végére az egyesített könyvtárak statisztikai adatainak gyarapítására meg kell jegyeznünk a következőket: a könyvtárnak a román uralom alá kerülése idején aránylag igen kevés román könyve és folyóirata volt. Mindössze annyi, amennyi a két erdélyi, kolozsvári és marosvásárhelyi kir. ügyészségektől átvett, Erdélyben nyomtatott román könyv, folyóirat és hírlap volt. Ehhez járult az egyes román kultúrintézetekkel (Földrajzi társaság, Academia stb.) cseréből nyert gyarapodás. A románok mindjárt a megszállás elején hatalmas összeget (egy-millió leu körül) bocsátottak a könyvtárigazgatóság rendelkezésére a könyvtár „romanizálása” céljából. Ez összegből nevesebb román írók és tudósok egész könyvtárait vásárolták meg. Azonkívül a könyvtár tisztviselői átkutatták a bukaresti Academia, Parlament, a jasszii egyetemi könyvtár és más román könyvtárak duplum-anyagát és azt magukkal hozták. Ily módon, természetesen, rengeteg többes példány érkezett a könyvtár gyarapítására, amelyeket bejegyeztek a gyarapodási naplóba.

Ehhez járult, hogy 1923-tól, amikor a régi román királyság területén érvényben levő sajtóügyi kötelezpéldány-törvények érvényét Erdélyre is kiterjesztették, az Egyetemi könyvtár egész Románia területéről 2—2 példányban megkapta az összes nyomtatványokat. Ezek is bekerültek kettős számban a gyarapodási naplóba. Az anyag feldolgozásánál eleinte a kevésbé jártas könyvtári tisztviselők beiktattak a könyvtár könyvállományába olyan egészen jelentéktelen munkákat is (alapszabályok, zárszámadások stb.), amelyek azelőtt külön csoportosítás és jelentőségüknek megfelelő könyvtári feldolgozást nyertek.

Később, a helyszűkétől megijedve, a románok is kénytelenek voltak a duplumokat és a jelentéktelenebb anyagot a raktárból kiemelni és a padlásra helyezni. Ebből a duplum-anyagból jelenleg a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtára és az Erdélyi Tudományos Intézet Könyvtára részesülnek érdeklődési körüknek megfelelően.

Magának az Egyetemi Könyvtárnak azelőtt olyan reális statisztikája volt, amilyent ritkán lehet a nagyobb könyvtárakban találni. Ez annak köszönhető, hogy 1909-ben, mikor a Könyvtár új palotába költözött, állományát darabról-darabra megszámlálták. A további gyarapodás kimutatását a gyarapodási napló évi eredményeinek hozzászámításával eszközölték. *Így az Egyetemi Könyvtárnak románok által kimutatott 229.204 kötetet és füzetet kimutató 15 éves gyarapodása teljesen irreális és propagandisztikus célú!*

Az Erdélyi Múzeumban kimutatott, 4614 kötetet és füzetet kitevő gyarapodása pedig azt mutatja, hogy a román uralom alatt az Erdélyi Múzeum Könyvtára tetszhalott volt. Ezt a dolgot annál fontosabb megállapítanunk, mert a románok egyetemünk tízéves fennállásakor, az egyetem munkájának kidomborítására, nagyarányú kiállítást rendeztek. Ezen a kiállításon hatásos grafikonok mutatták be a két könyvtár anyagának gyarapodásait a magyar vagy román uralom évei alatt. Az Egyetemi Könyvtárra vonatkozó grafikon a magyar uralom alatti gyarapodást dombvidékként tünteti fel, amely után a havasok csúcsai folytatódnak. Az Erdélyi Múzeum gyarapodását mutató grafikonnál a dombvidék a román uralom alatt lapályba megy át.

A könyvtár legbecsesebb gyűjteménye a Régi Magyar Könyvtár, amely a románok eltávozása után ismét visszakapta eredeti helyét az épület első emeletén. Magyar szerzőknek nálunk és külföldön megjelent közel kétezer művét őrzik itt az 1711. esztendő előtti időkből; értéküket nagymértékben növeli a több, mint 80 darab unikum.

Külön gyűjteményt képeznek az erdélyi országgyűlések articulusai, egyeseken I. RÁKÓCZI GYÖRGY, APAFI és BETHLEN GÁBOR aláírásait és pecsétjüket láthatjuk. Mind a Régi Magyar Könyvtár, mind a Kézirattár csaknem teljesen az Erdélyi Múzeum tulajdona. Az utóbbiban leginkább erdélyi vonatkozású anyaggal találkozunk. Régi nagy urak írásai sorakoznak a polcokon, döntő

bizonyítékául szolgálva annak a magas szellemi színvonalnak, amely Erdélynek mindig legfőbb erőssége volt. Gróf GYULAI LAJOSNAK 140 kötetből álló naplóit, s a nagy WESSELÉNYI MIKLÓS gyöngybetűkkel rótt leveles könyveit és naplóit szemlélhetjük itt, érdekes korszakot nyerve az akkori idők politikai és társadalmi életéből. Gróf KUUN GÉZA, gróf LÁZÁR MIKLÓS, a különböző TELEKI grófok kéziratai, HALMÁGYI ISTVÁN naplói, RETTEGI GYÖRGY emlékiratai, PÁLFFY JÁNOS híres jellemképei, HERMÁNYI DIENES JÓZSEF anekdotái, WESSELÉNYI ISTVÁN kiadatlan kuruc-kori naplóin kívül itt találjuk APAFI híres papjának, MAGYARINAK a most kiadás alatt levő prédikációit, s legújabban gróf BÁNFFY MIKLÓS letétjeként II. RÁKÓCZI FERENC fővadászmesterének, a vak TOLDALAGHI MIHÁLYNAK a naplóit, aki 1738-ban fogságot is szenvedett.

A Hírlapkönyvtárban, amely az országban a második helyen áll, rendkívüli ritkaságként őrzik az első erdélyi hírlapnak, az „Erdélyi Hírvivő“-nek a példányait. A gyűjtemény legrégebb darabjai a RÁTH MÁTYÁS által 1780-ban megindított „Magyar Hírmondó“-nak teljes évfolyamsorozatai, azonkívül az 1814-ben DÖBRENTÉI által megindított „Erdélyi Múzeum“ és az 1829-ben megjelent „Nemzeti Társalkodó“. Érdekességek BRASSAI SÁMUEL-nek a „Vasárnapi Újság“-jai és báró APOR KÁROLYNAK — a marosvásárhelyi tábla egykori elnökének — a negyvennyolcas lapokat és hírlapokat egybefoglaló gyűjteménye.

A Díszművek termében az erdélyi fejedelmek szellemével találkozunk. I. RÁKÓCZI GYÖRGY, BETHLEN GÁBOR, BARCSAI ÁKOS, II. APAFI MIHÁLY könyvtárának maradványköteteit találjuk a polcokon. Becses emlékként őrzik BETHLEN GÁBORNAK azt a térképét, amelyiket az 1608-as esztendőben — Törökországi követsége alkalmával — magával vitt. A latin és magyar felírású szöveg élénk bizonyítéka mély, vallásos érzületének. „Július 7-ik napján indultam el Dévai házamtól Konstantinápoly felé“ — mondja az írás. — „Seregeknek Ura, szent Istene, áldd meg utamat, tedd szerencsássá, hogy minden én utaimban és követségemnek minden idejében forgolódhassam és szolgálhassak a te isteni nagy nevednek tisztességére, hazámnak megmaradására, az én Uramnak becsületjének öregbítésére, magamnak tisztességemre.“

Az európai nagy képtárak illusztrált képzőművészeti anyagában gyönyörködhetünk ebben a teremben. Nagy értéket kép-

visel az a tizenkét kötetnyi díszkiadás, mely a XV. századbeli GRIMANI Breviáriumának részben színes hasonmása.

A második emeleten van a nagyméretű kiállítási terem is, mely állandó könyv-, kézirat- és levéltári kiállítás céljaira készült, de a közelmúltban több értékes művészeti kiállításnak is szállást adott. A többi termeket a levéltárak foglalják le. Az ide vezető folyosók falait régi főúri családok arcképfestményei teszik színessé és érdekessé. Egy szép barokk levélszekrény vonja itt magára a figyelmünket, mely az 1796. esztendőből való és a MIKÓ grófok hagyatéka.

A szemben levő falról GYULAI ISTVÁN kurucezredes képmása tekint le reánk. Címerekkel gazdagon ékesített termék következik. Azoknak a családoknak a címeri díszítik a falakat, akik letétbe, vagy örökös megőrzésre nyújtották be levéltári anyagukat. Az erdélyi főnemesség csaknem teljes számban képviselve van itt. A TELEKIEK, WESSELÉNYIEK, ESZTERHÁZIAK, KEMÉNYEK, KORNISOK, GYULAIK, APOROK, LÁZÁROK, SZENTKERESZTYEK, TOLDALAGHIAK, BORNEMISSZÁK, UGRONOK, WASSOK és még sok más főúri család levéltárán kívül a leghatalmasabb a LOSONCZI gróf és báró BÁNYFY-családnak a nemzetségi és rokonsági, mintegy százezer darabból álló két nagy levéltára. Köztörténeti szempontból legértékesebb az egyik első alapító, gróf KEMÉNY JÓZSEF oklevél- és levélgyűjteménye s a nemrégiben beérkezett JÓSIKA-féle nagy, volt hitbizományi levéltár, melynek különösen gazdag a levelezési anyaga.

KELEMEN LAJOSNAK, az Erdélyi Nemzeti Múzeum főigazgatójának kezdeményezésére már 1903-ban indult meg az a mozgalom, melynek folyományaként egymásután helyezték el az erdélyi családok értékes anyagjukat a levéltárban. Újabban ismét lendületet kapott ez a román megszállás idején félbenmaradt mozgalom, amit annak a 8000 darab felhívó levélnek a kibocsátása eredményezett, amelyeket az iskolás gyermekek útján juttattak el a szülőkhöz. A könyvtár igazgatósága az adományozók címereit szakértő heraldikus művésszel festeti meg, s így a termék nemcsak értékben és anyagban, hanem külső látványosságban is állandóan gyarapodnak.

A levéltárhoz csatolva találjuk a MÁRIA TERÉZIA korától kezdődően összegyűjtött és betűrendbe szedett nyomtatott szo-

morújelentések mintegy 88.000 darabját, és az 1711. esztendő utáni időkből őrzött halotti beszédek ezerre tehető gyűjteményét.

Nagy veszteséget jelent a könyvtárnak az a kilencven ládányi tudományos folyóirat, amelyet a románok elvittek magukkal.

Ez a komoly veszteség csak hosszú idő elteltével lesz ismét pótolható. A megszállás éveiben magyar művekkel alig gyarapodhatott a könyvtár. Ennek a hiánynak a pótlására indult meg az a hazafias mozgalom, amelynek a szervezője PASTEINER IVÁN dr. közgyűjteményi felügyelő volt. Felhívására jelentékeny méretekben nyilvánult meg a közönség Erdély iránti szeretete. A tudományos intézetek, könyvkiadók és egyes nagylelkű adakozók áldozatkészsége folytán 48 hatalmas ládányi új kiadású magyar könyvet vallhat az Egyetemi Könyvtár magáénak.

Régi jogai szerint az Erdélyi Nemzeti Múzeum is megkapja ismét a köteles sajtórendészeti példányokat. Ezen a réven a budapesti kir. főügyészségtől 94 láda könyv és folyóirat érkezett le Kolozsvárra.

Ennek a gazdag anyagnak feldolgozására még az aránylag nagy könyvtári személyzet sem lett volna elegendő, ha VALENTINY ANTAL igazgató kezdeményezésére az Országos Széchényi Könyvtár nem nyújt segítséget az „Adréma“ címűrógép segélyével kisedett címléírások kliséivel.

VALENTINY ezévi nyugalombavonulásával utóda, dr. HERPEY ÁRPÁD van hivatva a könyvtárnak szépen megindult gyarapodásán és fejlesztésén munkálkodni.

'S. CSENGERY ILONA.